

Ornitologické okénko

Na polích leží poprašek sněhu a pod nohama vrže zmrzlá půda, jen tu a tam zimním tichem zazní písčnutí sýkorky a nebo kejhání hus. Většina aktivit ptačí říše se omezila na to nejnужnější - přežít chladnou noc, přes den sehnat dostatek potravy a při tom se vyhnout stejně hladovým dravcům. Pro naše stálé opeřence zima nejspíš neznámá možnost zpomalení a ohlédnutí se v té míře jak je tomu u lidí. Pro ornitologa poskytují dlouhé večery prostor pro bilancování uplynulé hnízdní sezóny a plánování budoucích aktivit. Na druhou stranu, krátké výpady do sychravého terénu, můžou přinést zajímavé zážitky z pozorování zimních hostů. Kromě různých druhů hus, o kterých jsem psal v předchozím ornitologickém okénku, můžete na nezamrzlých hladinách Nuzova nebo Dubenského rybníka potkat třeba morčáky velké, hejno volavek bílých a nebo ledňáčka.

Ale teď zpět k bilancování, neb bych rád otevřel téma dubenských čápů, kterým se po zahnízdění na kostele znova nepodařilo úspěšně odchovat mladé do vzletnosti. Událost samozřejmě vzbudila spoustu emocí, ale doufám, že v zimním období nahlédneme na téma s trochu větším klidem a odstupem. Pokusím se zde objasnit některé otázky, které se v případě hnízdění čápů objevují.

1. Je normální že čápata zemřou na hnízdě?
2. Co je příčinou úhynu?
3. Můžeme něco dělat?

K zodpovězení použiji informace získané dlouhodobým sledováním čápů pod taktovkou České společnosti ornitologické (ČSO). V ČR bylo v tomto roce sledováno 1007 aktivních čapích hnízd s vylíhlými mláďaty. Přičemž na 715 hnízdech dosáhla čápata vzletnosti. Přibližně čtvrtina hnízdění skončila nezdarem. Míra hnízdní úspěšnosti, tedy procento hnízd kde čápata dosáhla vzletnosti, může v dlouhodobém horizontu značně kolísat. Třeba v roce 1997, kdy začátkem července přišly vydatné deště a způsobily záplavy na celé Moravě, bylo úspěšných pouze 49 % hnízd (celorepublikově). V průměru je hnízdní úspěšnost čápů v ČR 77% (data z let 1984-2004). Na základě těchto údajů mohu zodpovědět první otázku, zda je normální, že čápata na hnízdě zahynou. Ano, je to normální a děje se tak přibližně u jednoho obsazeného hnízda ze čtyř.

Nejčastější příčiny úhynu spadají převážně do tří kategorií: a) Přímý vliv deště a chladného počasí, b) Nedostatek potravy, c) Infekce z důvodu zamotaných provázků, či otrava polními jedy (insekticidy a rodenticidy). První dvě příčiny jsou spíše přirozeného charakteru a dle mého mínění stojí za valnou částí úhynů. Toto dokládá také hnízdo v Dubném, kdy ve dvou případech z pěti mohl za úhyn prudký liják, viz tabulka níže. Poslední příčina je také často uváděná a je přímo způsobená lidskou činností, což do jisté míry opodstatňuje zásah ze strany člověka. Tímto také odpovídám na poslední otázku, co můžeme dělat? Ve většině případů musíme s pokorou sledovat přirozené děje v přírodě, jejíž součástí je i smrt a to i mláďat. V tomto souzním se stanoviskem místního šetření k situaci na hnízdišti čápa bílého na kostele Nanebevzetí Panny Marie v Dubném, které proběhlo tento podzim a poukazuje na filozofii nezasahování do přirozených přírodních procesů. Několik stanovisek odborníků poukázalo na to, že je hnízdo naprosto v pořádku a není důvod k dalším úpravám. A je tak zcela zcestné vinit vlastníka nemovitosti, provozovatele online přenosu nebo starostu obce za neúspěšné hnízdění, asi tak jako je zcestné vinit hospodáře za bídnou úrodu, kterou odnesla průtrž mračen.

Pokud bychom pro čápy a jejich úspěšné hnízdění chtěli udělat něco podstatného, tak se to nebude týkat hnízdní příležitosti, ale změny v krajině, která poskytuje čápům obživu. V posledních deseti letech zahnízdili čápi v Dubném sedmkrát a vyvedli 11 mladých, což je veskrze optimistické, zvláště v tom ohledu, že čáp je relativně dlouhověký druh, který žije desítky let (nejstarší čáp v ČR má téměř třicet let a ví se to díky kroužkování). Čápi tedy určitě nevyhynou. Nicméně při porovnání s východním Polskem, kde v jedné vsi hnízdí desítky čápů, je víceméně prázdná podložka v Jaronicích, Třebíně a občasné hnízdění v Dubném trochu smutnou vizitkou naší krajiny. Čím se tedy liší naše krajina od té východopolské? Především přítomností svobodné vody. Intenzivní meliorace se do těch končin spíš nedostala, stejně tak i napřimování vodních toků a k tomu nedošlo ani k masivnímu zcelování lánů, takže krajina je mnohem pestřejší. Vřele doporučuji návštěvu vesniček s desítkami čápů a zároveň efektivním zemědělstvím v údolí řeky Narew a Biebrza. Tímto určitě nechci nikoho obviňovat ze stavu současné krajiny a jejího obhospodařování, jen nabízím k zamyšlení, směr, který by eventuálně mohl čápům pomoci spíše než vyhrocená diskuse nad neúspěšností jednoho hnízdění. Bohužel blahobyť se v současné době nepoměřuje počtem čápů ve vsi.

Rok	Osud hnízdění
2023	Snůška čtyř vajec, vylíhnutí čtyř čápat, ale žádné nebylo vyvedeno. Čápata uhynula pravděpodobně vlivem dlouhodobějšího deště.
2022	Čápi vůbec nezahnízdili.
2021	Čápi vůbec nezahnízdili.
2020	Snůška čtyř vajec, které byly nejspíš neoplozené a čápata se z nich nevylíhla.
2019	Snůška dvou vajec, vylíhnutí dvou čápat z nichž jedno bylo po osmi dnech rodičem vyhozeno z hnízda. Jedno mládě úspěšně vyvedeno.
2018	Čápi vůbec nezahnízdili.
2017	Snůška tří vajec, vylíhnutí tří čápat, ale žádné nebylo vyvedeno. Úhyn z důvodu prudkých dešťů.
2016	Snůška čtyř vajec, vylíhnutí čtyř čápat, poslední vylíhnuté čápě uhynulo. Tři čápata úspěšně vyvedená.
2015	Snůška čtyř vajec, vylíhnutí čtyř čápat a všechna úspěšně vyvedená.
2014	Tři úspěšně vyvedená mláďata.

Jednou z možností, jak poskytnout čápům i všem přidruženým přirozeným procesům prostor, spočívá ve vymanění části půdy z okov intenzivního zemědělství. Taková změna se sebou nese spoustu úskalí. Přírodě blízké hospodaření bez pesticidů, na malých plochách, tak aby to bylo ekonomicky udržitelné, je v současné době spíš z říše naivní utopie. Na druhou stranu, poptávka po takovém přístupu je ve společnosti značná. Což dokládá i tah, který se daří realizovat České Společnosti Ornitologické, které se díky dárcům podařilo odkoupit část Zbudovských blat a hodlá zde zbudovat park, v němž jsou přírodní jevy nadřazené ekonomickým zájmům člověka. Nutno podotknout, že toto sdružení má na kontě už takových ptačích parků několik a návštěva některého z nich je pro milovníky divoké přírody nádhernou událostí, téměř srovnatelnou s návštěvou nespoutaného údolí polské řeky Biebrzy. Než se však na Zbudovská blata vrátí svobodná voda, tedy tůně, meandry, mokřady a s nimi i vzácní břehouši a kolihy, kteří na těchto místech ještě před sto lety hnízdili. Musí být učiněno mnoho kroků, nejen těch týkajících se parku samotného, ale hlavně těch týkajících se společnosti a jejího nahlížení na vodu v krajině a přírodní procesy obecně.

V rámci podzimního festivalu ptactva, který se tentokrát odehrál mimo katastr naší obce a to právě na Zbudovských blatech, jsem měl příležitost ukázat veřejnosti ptačí rozmanitost a jejich krásu z perspektivy kroužkovatele. Zde ve zpravodaji se alespoň podělím o úlovek ledňáčka říčního, druhu, který se běžně vyskytuje i v nejbližším okolí obce, avšak laikům zůstává víceméně skryt. V blízkém budoucnu však chystám další akce pro veřejnost, kde bude příležitost si o podvrážských ptácích popovídat a napřímo poodhalit jejich tajuplnou krásu. Nejbližší exkurze proběhne v Sobotu 3. února 2024 v rámci dne mokřadů. Sraz je v 10 hodin na pláži rybníka Dehtář a cílem je obeznámit se se zimujícím vodním ptactvem. Na jaře proběhne znova vítání ptačího zpěvu u rybníka Vyšatov, kde budu provádět i odchyt. Detaily o vycházkách, ale i informace o ptačí hodině (sčítání ptáků na krmítku pro veřejnost), která proběhne 5. - 7. ledna 2024 naleznete na stránkách ČSO (birdlife.cz).

Přeji Vám báječné prožití svátků vánočních.

Jakub Vlček

místní ornitolog a člen spolku Podvrážsko

